

Terneuzen, Medische Havendienst, Langs de Kreek 16 (depot), tel. 01150-2003 (bij geen gehoor: tel. 01157-551 - bedrijfsarts Nederlandsche Stikstof Mij te Sluiskil).

Eindhoven, Medische Dienst der N.V. Philips Gloeilampenfabrieken, Willemstraat 22a, tel. 040-756821/756893.

's-Hertogenbosch, Geneeskundige Det. v. d. Isabellakazerne, Isabellaland 7, tel. 04100-22071 (uitsluitend militairen en hun gezinsleden).

Het ligt in de verwachting dat binnenkort twee nieuwe gele-koorts-vaccinatiecentra zullen gaan functioneren. Zij worden volledigheidshalve reeds genoemd:

Nijmegen, Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst, St. Jorisstraat 72, tel. 080-226141.

Utrecht, Gemeentelijke Geneeskundige en Gezondheidsdienst, Jaarbeursplein 17, tel. 030-910244.

Literatuur: ZUIDEMA, P. J. (1973) Vaccinaties voor de tropen en subtropen *Ned. T. Geneesk.* 117, 640.

Leidschendam, april 1973

H. BIJKERK

Het caput selectum van PROF. ZUIDEMA (1973) noopt ons tot het plaatsen van de volgende kanttekening.

In de voorschriften die de centra, waar tegen gele koorts wordt gevaccineerd, van de afdeling Tropische Hygiëne, Koninklijk Instituut voor de Tropen, Mauritskade 57, Amsterdam-O ontvangen, wordt wat betreft de vaccinatie tegen pokken en gele koorts het volgende vermeld:

„a. Als de vaccinatie tegen pokken voorafgaat aan die tegen gele koorts:

1. de vaccinatie tegen gele koorts mag plaats hebben drie weken na een primo-vaccinatie tegen pokken, of na een revaccinatie tegen pokken, als daarbij een of meer typische pokpuisten tot ontwikkeling zijn gekomen;

2. als na een revaccinatie tegen pokken een „reaction of immunity” optreedt, mag de vaccinatie tegen gele koorts 4 dagen later worden uitgevoerd; maar liever 1 week later.

b. Als de vaccinatie tegen gele koorts eerst wordt uitgevoerd, mag deze na 1 week worden gevolgd door een vaccinatie tegen pokken.”

Overeenkomstig het bovenstaande is door ons altijd tegen gele koorts gevaccineerd en werden alle artsen die ten behoeve van hun patiënten informatie vroegen, geadviseerd. PROF. ZUIDEMA schrijft in zijn caput selectum dat drie weken voor en drie weken na (cursivering door J. S. K. en J. B. W. een primovaccinatie tegen pokken geen andere vaccinaties mogen worden gegeven. Door deze tegenstrijdige voorschriften worden vele artsen in verlegenheid gebracht.

Het is mogelijk dat de reeds lang bestaande voorschriften van het Instituut voor Tropische Hygiëne moeten worden gewijzigd. Een duidelijke met redenen omklede uiteenzetting zou dan op haar plaats zijn geweest. Het is ook mogelijk dat de voorschriften van het Instituut voor Tropische Hygiëne juist zijn, maar dat PROF. ZUIDEMA in zijn artikel een persoonlijke visie geeft. Een nadere explicatie zou dan verhelderend zijn geweest.

Literatuur: ZUIDEMA, P. J. (1973) Vaccinaties voor de tropen en subtropen. *Ned. T. Geneesk.* 117 640

Groningen, mei 1973

J. S. KUIPERS
J. B. WILTERDINK

In de rubriek Capita Selecta heeft PROF. ZUIDEMA (1973) uiterst noodzakelijke en nuttige aanwijzingen gegeven voor

Ned. T. Geneesk. 117, nr. 25, 1973

de preventie van in ontwikkelingslanden voorkomende ziekten. Toch kan ik niet nalaten enkele opmerkingen en kanttekeningen te plaatsen:

1. Tot mijn spijt doet PROF. ZUIDEMA voorkomen alsof buiktyfusvaccinatie slechts van betrekkelijke waarde is. Niets is minder waar, vaccinatie tegen buiktyfus geeft een langdurige en uitstekende bescherming (CVJETANOVIC en UEMURA 1965; HEJFEC c.s. 1966; CVJETANOVIC c.s. 1971). De onaangename lokale en soms ook algemene (koorts)reactie die in enkele gevallen op kan treden, is meestal van korte duur. De bijverschijnselen van de buiktyfusvaccinatie zullen bovendien zeker nog minder vaak gezien worden als ook het R.I.V. overgaat tot het bereiden van een moderner vaccin, zoals dat in andere landen al is gemaakt en toegepast.

2. De vaccinatieschema's zoals PROF. ZUIDEMA opgeeft, zijn een persoonlijke zaak. Een primovaccinatie tegen pokken moet in overleg met de patiënt geregeld worden; hij of zij moet weten, dat zij na ongeveer 9 dagen ziek zullen worden en in de gelegenheid moeten zijn dan enige dagen rust te houden. Het is daarbij verstandig niet man en vrouw in één huisgezin tegelijkertijd voor de eerste keer te enten, maar daar een paar dagen tussen te nemen. Wij geven bovendien waarschuwingen mee (op schrift) voor het besmettingsgevaar en aanwijzingen voor de verzorging van de pokpuist. Op de dag van de pokkenvaccinatie kan rustig ook een tyfus-, cholera-, tetanus-, polio- etc. vaccinatie gegeven worden.

3. Er bestaat naar mijn mening geen bezwaar tegen het in één spuit mengen van tyfus- en cholera-vaccins. De cholera-vaccinaties mogen met één week tussenpoos gegeven worden; er is echter geen reden om met die tweede cholera-prik niet te wachten tot ook de tweede tyfusvaccinatie gegeven moet worden. Het gelijktijdig geven van gemengde vaccins (zoals cholera-tyfus met DTP-vaccins) is in de praktijk gebleken minstens even goede, zo niet betere, resultaten te geven als het na elkaar geven van de afzonderlijke entstoffen.

4. Wij geven over het algemeen liever eerst gele koorts en pas een week later pokken, omdat daardoor het schema bekort kan worden. Men kan dan vier (desnoods zelfs drie) weken na de pokkenvaccinatie de laatste tyfus-cholera en (of) DTP geven.

5. In de schema's is de vaccinatie met BCG niet opgenomen. Het liefst zou men de BCG-toediening twee maanden aan het verdere vaccinatieschema vooraf laten gaan. Is dit niet mogelijk, dan kan wel wat geschipperd worden, maar veel ruimte is er niet. De „dode” vaccins kunnen eventueel tijdens de zes weken incubatie van de BCG-enting gegeven worden. Mochten de mensen zonder BCG vertrekken, laat dan toch een Mantoux-reactie van te voren verrichten en herhaal deze na terugkeer van de reis. Bij omslag van de reactie kan men dan ten minste tijdig een behandeling instellen.

6. De antivaccinia-gammaglobuline is niet altijd even geconcentreerd. Soms zitten de benodigde 1000 eenheden in 2 ml, soms ook in 4 ml. Men geve de gebruikelijke 1000 eenheden ongeacht het volume. Het noteren van dit volume is in verband met de gammaglobuline-profylaxe tegen geelzucht van belang.

7. De vaccinatie-eisen voor reizigers wisselen van land tot land en worden bovendien vaak veranderd. De KLM geeft daarom samen met andere luchtvaartmaatschappijen een maandelijks overzicht uit, waarin onder andere de eisen op het gebied van „health” vermeld worden (T.I.M. = Travel Information Manual, te bestellen bij Postbus 7627, Amsterdam International Airport, ad f 90,— per jaar + verzendkosten). De kosten zijn vrij hoog, maar de meeste

963